

Gemeente zijn

Het lijkt misschien wat vreemd om op een dag als deze, nu we ons bezinnen op vragen als : Wat is een kerkelijke gemeente? Waarom? Hoe? Met wie, zo'n gemeente? - het oude Lucasverhaal over de barmhartige Samaritaan als uitgangspunt te kiezen. In dat verhaal gaat het helemaal niet over kerk en gemeente, maar staat de algemeen menselijke vraag 'wie is mijn naaste?' centraal. Maar toch : als we deze jaren als kerk ergens achter aan het komen zijn, is het nu juist dat een antwoord op die vraag - 'wie is mijn naaste?' - misschien wel als eerste moet klinken wanneer we iets willen zeggen over een kerkelijke gemeente : vóór alle geloofsleer en ritueel, vóór alle gezamenlijke actie of getuigen uit. Je zou een gemeente een verzameling mensen kunnen noemen die doelbewust, wetens en willens, naasten willen zijn, in de eerste plaats van elkaar. Zo iets. De geschiedenis en ook het verhaal van vandaag leren ons dat als die menselijke basis er niet is, geloof een leugen wordt, en religieuze gemeenschap een gevaar voor de samenleving. Daarom is het goed dit verhaal in herinnering te roepen voor we hier de komende weken iets meer over gemeente proberen te zeggen.

Met de uitleg van het verhaal die Lucas aan Jezus in de mond legt zijn we het allemaal eens. Spontaan identificeren we ons natuurlijk met de Samaritaan. Zo vanzelfsprekend is dat overigens niet. In onze Nederlandse samenleving van 2014 komt die Samaritaan waarschijnlijk het meest overeen met voor ons de Marokkaan is. Samaritanen waren destijds voor de Joden buitenstaanders met een eigen godsdienst en cultuur, zo iets als de Marokkanen voor ons. Als u het goed vindt, zal ik het vanochtend dan ook verder over de barmhartige Marokkaan hebben. Dat is dichterbij, spreekt meer aan, en ook Lucas zou dat zeker goed gevonden hebben. Deze evangelist staat bovendien uiterst kritisch tegenover kerkelijke autoriteiten. Hij laat in zijn verhaal een priester en een ander soort geestelijke, de leviet, de rol van slechteriken spelen. Dat is een uitdaging waar wij in onze dagen gemakkelijker in mee gaan. Als we er ons maar bewust van zijn dat ook velen van ons geneigd zijn om net als die priester, desnoods met allerlei goed bedachte argumenten, in een boog om slachtoffers en hun problemen heen te lopen.

Het geheim van de Marokkaan - en dus van het verhaal - is natuurlijk dat hij met het slachtoffer meevoelt; en hij kan meevoelen, en wij allemaal kunnen meevoelen omdat we beseffen dat ons hetzelfde zou kunnen overkomen. Hoe arm of rijk, goed of slecht we ook zijn, we kunnen allemaal ook op de plaats van het slachtoffer terecht komen. Ongeluk, mislukking, allerlei ellende, spelen een rol in ieder mensenbestaan, heel reëel, en als dreiging. We zijn tenslotte allemaal ten dode opgeschreven. Vaak ook dragen we gevoelens van schaamte en schuld in ons mee, omdat nogal wat ellende ook iets met ons te maken heeft, soms ook aantoonbaar door ons ontstaat. Religie - en hier komen kerk en gemeente om de hoek kijken - moet ontstaan zijn uit de behoefte aan verlossing van het kwaad dat onlosmakelijk verbonden is met het leven, met al het goede en mooie dat het leven hopelijk in de eerste plaats is voor de meesten van ons. Gemeente zijn, een godsdienst belijden, die weg kiezen, die levenskeuze maken, betekent dat je met het mysterie van goed en kwaad bezig bent, dat je probeert de goede en de kwade geest in jezelf en in de wereld rondom je te herkennen. Dat moet een mens vaak alleen doen, maar zonder, hoe dan ook, een gemeenschap achter je, is dat nauwelijks haalbaar. Het verhaal van de barmhartige Marokkaan laat die keuze zien. Dit is godsdienst aan de basis die, nogmaals, niets te maken heeft met welke leer, welk ritueel, welk geloof ook. Het gaat hier om wat wij in onze tijd empathie, en meer nog medemenselijkheid noemen.

De pijn, het doodsgevaar dat in dit verhaal centraal staat is in zekere zin het eerste dat alle mensen, van de wieg tot het graf, gemeen hebben, daarin zijn we allemaal hetzelfde. Vanuit pijn en gemis van niet-weten, niet-kunnen, ontstaat verlangen, gaan we denken en doen : dat is het wonder van ieders bestaan. Ook een gemeente als de onze ontstaat in eerste instantie uit gemis. We delen leegte, verlorenheid, vaak ook machteloosheid die ons aanzet tot hopen en handelen, tot scheppend handelen. We gaan naar een kerk om vele redenen, maar altijd ook om niet alleen te hoeven zijn met ons gemis, onze gevoelens, ons leven. Gemeenschap onder mensen heeft er in eerste instantie weinig

mee te maken of je boeddhist of christen, hippie of monnik, of, zoals dat heet, gelovig of ongelovig bent. Gemeenschap doet uit gedeeld gemis gedeeld streven naar vervulling, naar geluk en gerechtigheid ontstaan. Dat is wat in ons verhaal overkomt aan de Marokkaan en aan het slachtoffer dat hij helpt. Hij wordt hier ten voorbeeld gesteld aan de gemeente van Lucas, een van de eerste gemeenten die gekozen heeft voor Jezus Messias. Wij zijn altijd nog een beetje als zo'n gemeente, of als de leerlingen na Pasen : de Messias is verdwenen en we moeten nu verder met zijn voorbeeld, in zijn geest. We delen in eerste instantie wat we niet hebben : het gebrek aan vrede, geluk, eenheid in deze wereld en onder ons, waaraan ook deze Messias ten onder is gegaan. We zouden dit het negatief bewustzijn van de gemeente kunnen noemen : het niet weten, niet kunnen, niet willen vaak ook, terwijl wij tezamen tegelijkertijd een begin van geloof, van hoop en van liefde vertegenwoordigen. Godsdienstige mensen leren door de jaren heen het mysterie van het leven en het mysterie van de dood als een eenheid beleven. Je ervaart licht, en moed, en kracht, samen. Als lid van een gemeente weet je je minder alleen, het is een soort bewust gezochte verdubbeling van het effect dat ook het bezoek aan een theater of een museum soms kan hebben.

Compassie : dat is het wat de Marokkaan van ons verhaal overkomt. Compassie - letterlijk : mede-voelen en mede-lijden - wordt in onze dagen steeds meer herkend als de 'deugd', het vermogen dat mensen in al hun verscheidenheid samenbrengt, openheid bewerkstelligt jegens andersdenkenden, anders levenden, jegens vreemdelingen die vanuit eenzelfde gemis aan liefde en eenheid hun leven proberen te leiden. Van de manier waarop zij omgaan met de gaten in hun bestaan valt vaak te leren. Compassie relativiseert eigen meningen, eigen overtuiging, eigen geloof. Wat waar en goed is voor mij hoeft dat niet te zijn voor de ander. Compassie helpt ons beter, barmhartiger om te gaan met de verscheidenheid aan idealen en geloofsovertuigingen die de mensheid zo rijk en kleurrijk maakt. Achter al die verscheidenheid gaat immers, hoe dan ook, eenzelfde grondverlangen schuil naar vervulling, gerechtigheid, vrede op aarde : dezelfde goddelijke geest die De Bijbel ons laat zien boven de wateren en de chaos van de schepping.

De roep om compassie klinkt de laatste decennia met steeds meer nadruk en heeft eindeloos veel mensen uit allerlei landen en met zeer uiteenlopende gedachten- en geloofswerelden in beweging en bij elkaar gebracht. Er is een 'Handvest van Compassie' geschreven, ondertekend door religieuze leiders als rabbijn Abraham Soetendorp en bisschop Tutu, waarin een ethiek van kwetsbaarheid, empathie en geweldloosheid centraal staan. Gelovigen én niet-gelovigen worden er in opgeroepen hun broeders en zusters hoeder te zijn. 'Heb je vijanden lief', zegt Jezus.. 'Verwelkom de vreemdeling' zegt de Joodse schrijver van het Bijbelboek *Leviticus*. 'Ga naar alle stammen en naties' is de oproep van de *Koran*. 'Spreid je mededogen uit naar alle vier hoeken van de aarde' horen we van de boeddhisten. 'Je kunt niet alleen maar houden van je eigen koninkrijk en je eigen cultuur', lezen we bij Confucius. En als ondersteuning van dit alles heeft de hersenwetenschap in onze dagen de spiegelneuronen ontdekt. Die leren ons namelijk dat wij mensen niet alleen de oorlogsvoerders en slechteriken zijn die de pessimisten onder ons vooral zien, maar dat de naaste, de minnaar, de barmhartige Marokkaan in onze hersenen de overhand heeft. Wie denkt dat geloof en wetenschap elkaar tegenspreken, krijgt op dit essentiële punt ongelijk. Hoe dan ook, iedere geloofsgemeenschap, ook de onze, kan in dit evangelieverhaal en in het handvest van compassie een bron van inspiratie herkennen, en zich een 'gemeente van compassie' noemen. Compassie als manifestatie bij uitstek van de levensadem, van de geest van de Levende die ons tot gemeente maakt. Compassie als de basis van het vele andere dat we zeker ook willen zijn, en waarover het komende weken hier zal gaan.

Vandaag moeten we maar beginnen met al zingend de adem van de Levende over ons af te roepen : 'dat ik, dat wij volstromen met levensadem'...

Zo moge het zijn.

Henk Hillenaar

Gelezen: uit Lucas 10